

Εκπαίδευση τσιγγανοπαίδων και επιμόρφωση εκπαιδευτικών

Παναγιώτης Σαλωνίτης*

Περίληψη

Ο τρόπος ζωής των τσιγγανοπαίδων και οι πρακτικές της επίσημης εκπαίδευσης μορφώνουν μια αξιοσημείωτη διάσταση. Οι Τσιγγάνοι είναι έτοιμοι να δεχτούν το σχολείο, και όχι την εκπαίδευση, που αποβλέπει στην ένταξη και αφομοίωση στην κυρίαρχη κοινωνία. Η πεμπτούσια της εκπαίδευσης για τους Τσιγγάνους είναι συμμετοχή και δράση στην πραγματική ζωή και όχι παθητική πρόσληψη της γλωσσικής διδασκαλίας. Το σχολείο ως θεσμός είναι ένα βασικό πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ της τσιγγάνικης και της μη τσιγγάνικης κοινωνίας. Καθώς το σχολείο προσπαθεί να μειώσει την απόκλιση τους το παιδί αισθάνεται πιεσμένο και διαταραγμένο. Η ισορροπία είναι το ζητούμενο και αμφισβητείται από πολλούς αν μπορεί να επιτευχθεί στο πλαίσιο του σχολείου. Η λύση δεν θα δοθεί μόνο με την εισαγωγή διαπολιτισμικών θεματικών ενοτήτων στο σχολείο, αλλά με μελέτη και αναθεώρηση της ίδιας της σχέσης των μαθητών, αλλά και των εκπαιδευτικών, με τη σχολική και γενικότερα τη μαθησιακή διαδικασία. Ανατροπή του συνηθισμένου πρίσματος υπό το οποίο βλέπουμε το αναλυτικό πρόγραμμα, σχολικά βιβλία και την πρακτική μας. Το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί των Τσιγγάνων μαθητών χρειάζονται γνώση του υλικού αξιοποίησης του πολιτισμού των Τσιγγάνων μαθητών το οποίο τους επιτρέπει να εκφραστούν, να δράσουν και να αποκτήσουν προσόντα, συλλειτουργώντας με τους συμμαθητές τους, μέσα σε συνεργατικό περιβάλλον, μικρών ομάδων, με ιδιαίτερη ευαισθησία στη χρήση της γλώσσας, αναζητώντας την απάντηση στο ερώτημα: « **Ναι, αλλά τι θα λέγανε οι Τσιγγάνοι γι' αυτό;** ».

« Όποιος ξέρει πολλά, πολλά τραβάει »¹
αλλά επίσης
« Όποιος τραβάει πολλά, πολλά ξέρει »²

Η τσιγγάνικη εκπαίδευση

Για να γίνει κατανοητό το πώς αντιμετωπίζουν οι Τσιγγάνοι το σχολείο θα πρέπει να ληφθεί υπόψη αφ' ενός ο τρόπος με τον οποίο εκπαιδεύουν οι ίδιοι τα παιδιά τους στην τσιγγάνικη κοινωνία και αφ' ετέρου το τι σημαίνει και τι αντιπροσωπεύει για τους Τσιγγάνους το υπάρχον σχολείο. Οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά βοηθούν να γίνει κατανοητή η συμπεριφορά των Τσιγγάνων στην αντιμετώπιση του σχολείου και αιτιολογεί τη στάση τους και τη συμπεριφορά τους, που ίσως με μια απλοϊκή προσέγγιση, που δεν λαμβάνει υπόψη της τα παραπάνω στοιχεία, να ερμηνευτεί ως «αντικοινωνική συμπεριφορά».

Για τους Τσιγγάνους το σχολείο είναι ένας ξένος θεσμός προς την τσιγγάνικη ταυτότητα και κουλτούρα και κατέχει κεντρικό ρόλο μέσα στην «εχθρική» περιβάλλουσα κοινωνία. Ακόμα και σήμερα αντιπροσωπεύει το «διαφορετικό». Οι δάσκαλοι και οι συμμαθητές, η γλώσσα, η διαμόρφωση του χώρου, οι ιδέες, η κουλτούρα, είναι προϊόντα μιας ξένης τάξης πραγμάτων.

Έτσι στην πρώτη του επαφή με το σχολείο αντιμετωπίζει ένα νέο κόσμο, εντελώς διαφορετικό από αυτόν που μέχρι σήμερα ήξερε, του οποίου τη σύγκρουση την αισθάνεται έντονα, καθώς δεν έρχεται στο σχολείο ως «άγραφο χαρτί» αλλά έχει ήδη κοινωνικοποιηθεί στις αξίες και τους κανόνες της κοινότητας του, και μοιραία πολύ συχνά διακόπτει και την παρακολούθησή του.

Ο Τσιγγάνος γονιός στέλνοντας το παιδί του στο σχολείο διακινδυνεύει τη διατήρηση της κουλτούρας του και επιπρόσθετα δεν υπάρχει σχέση μεταξύ σχολικής, οικονομικής και κοινωνικής επιτυχίας στην τσιγγάνικη κοινωνία.

.....
¹ Τσιγγάνικο ρητό γραμμένο στην τσιγγάνικη γλώσσα,

² Αντιστροφή του ρητού, όπως αναφέρεται από το Β. Μαρσέλο, φιλόλογο-γλωσσολόγο, τσιγγανολόγο.

Πολλές φορές η γνώση σημαίνει προβλήματα. Χαρακτηριστικά οι Τσιγγάνοι λένε: «Γιατί χρειαζόμαστε τόση εκπαίδευση; Τόσοι μορφωμένοι άνθρωποι είναι άνεργοι. Μήπως για να ανταλλάξουμε το γυρολογικό εμπόριο με τη σκλαβιά στα εργοστάσια;». «Κον τζανέλ μπουτ, μπουτ τζούρντελ (αυτός που ξέρει πολλά, τραβάει πολλά)» ή όπως αναφέρεται από τους σκηνίτες Τσιγγάνους: «Κον μπουτ τζανέλα, αντό αυλάκι περέλα (όποιος ξέρει πολλά, πέφτει στο χαντάκι)» (Βασιλειάδου, Παυλή, Κορρέ 1996: 27). Έτσι, υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις, όπου τσιγγανόπαιδα, τα οποία είχαν πολύ καλές σχολικές επιδόσεις, σταμάτησαν την εκπαίδευση τους στο σχολικό σύστημα, κάτω από την οικογενειακή ή και την κοινωνική πίεση, για να στραφούν προς το παραδοσιακό γυρολογικό εμπόριο.

Η εκπαίδευση στους Τσιγγάνους είναι ομαδική διαδικασία. Το τσιγγανόπαιδο συμβιώνει μαζί με τρεις ή τέσσερις γενιές και η κοινωνικοποίηση του εξασφαλίζει συνοχή, σταθερότητα και ασφάλεια. Οι γενιές δεν είναι χωρισμένες και αντιτιθέμενες. Δεν υπάρχει σωματική τιμωρία για την αποτυχία ή παράβαση κανόνα, αλλά υπάρχει το αίσθημα της ντροπής που είναι πιο αποτελεσματική κύρωση. Για τους Τσιγγάνους η γνώση έρχεται μέσα από την πράξη και όχι από θεωρητική διδασκαλία που προετοιμάζει για το μέλλον. Οι αφηρημένες γενικεύσεις, τους είναι άγνωστες και άχρηστες.

«Οι Τσιγγάνοι δεν κατακτούν τις γνώσεις διατυπώνοντας ερωτήσεις, αλλά βιώνοντας τις απαντήσεις» (Piasere 1987).

Ο αναλφαβητισμός είναι αναλφαβητισμός στη χώρα των Γκατζέ (caje, μη Τσιγγάνος). Η ανάγνωση και η γραφή, δεν έχουν παράδοση στην τσιγγάνικη κοινωνία καθώς η γλώσσα τους είναι προφορική, έτσι χρησιμοποιώντας τα μέλη της οικογένειας, που μπορούν στοιχειωδώς να γράψουν και να διαβάσουν, δεν αισθάνονται τόσο έντονα την έλλειψη της ανάγνωσης και της γραφής.

Διάσταση εκπαίδευσης των Τσιγγάνων και της σχολικής εκπαίδευσης

«Τα παιδιά μας δεν έμαθαν ποτέ τίποτε για την ιστορία τους, τον πολιτισμό τους και τις συνήθειες τους. Αντίθετα, κάθε αναφορά στους Τσιγγάνους είναι κακή. Ακούνε μόνο αρνητικά στερεότυπα, όπου και αν στραφούν. Πιστεύω ότι πολλοί Τσιγγάνοι έμαθαν να βλέπουν και οι ίδιοι έτσι τον εαυτό τους. Όμως τα παιδιά μας πρέπει να μάθουν να είναι περήφανα για την πλούσια παράδοση των Τσιγγάνων» (Κοντογιώργος 1997: 6).

Ο τρόπος ζωής των Τσιγγάνων και οι πρακτικές της επίσημης εκπαίδευσης διαμορφώνουν μια αξιοσημείωτη διάσταση. Υπάρχει μια καλυμμένη τσιγγάνικη εκπαιδευτική θεωρία που θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε ως «εργαλειακή», χωρίς να έχει την έννοια της αξιοποίησης των υψηλής ποιότητας σύγχρονων τεχνολογιών. Η απόκτηση των δεξιοτήτων γραφής και ανάγνωσης, λόγω των αυξανόμενων απαιτήσεων των βιομηχανικών κοινωνιών, είναι ζωτικής σημασίας για το λαό των ρομ, μόνο και μόνο γιατί σήμερα θεωρούνται εργαλεία.

Οι Τσιγγάνοι είναι έτοιμοι να δεχθούν το σχολείο και όχι την εκπαίδευσή, που αποβλέπει στην ένταξη και αφομοίωση στην κυρίαρχη κοινωνία. Μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν, να υπολογίζουν, να επιδιορθώνουν και να χειρίζονται απλές μηχανές, για να κατανοήσουν σε μεγαλύτερο βαθμό την κυρίαρχη κουλτούρα μέχρι εκεί που βοηθάει και ενισχύει την τσιγγάνικη ζωή τους. Υπάρχει συνειδητή αντίσταση στην κυρίαρχη κοινωνία. - Πολιτισμικός ιμπεριαλισμός (Lee, Warren 1991). Όσον αφορά τη σχολική αποτυχία των Τσιγγάνων, πρόκειται για μια αποτυχία του ίδιου του σχολείου, το οποίο δεν είναι ελκυστικό για τους Τσιγγάνους δεν τους «κρατά». «Αν θέλαμε να συγκρίνουμε τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν κάθε σύστημα όπως π.χ. η οργάνωση του χώρου και του χρόνου, στάσεις και συμπεριφορές, βαθμός πρωτοβουλιών, ανεξαρτησίας κ.λπ. θα βλέπαμε δύο παράλληλες στήλες οι οποίες δεν συναντώνται εύκολα». Για τους ίδιους η σχολική αποτυχία δεν έχει βαρύνουσα σημασία, έχει όμως για την κυρίαρχη κοινωνία (Βασιλειάδου, Παυλή, Κορρέ 1996: 29).

Αντίθετα στην επίσημη εκπαίδευση τα παιδιά μαθαίνουν σε μια κλειστή αίθουσα, όπου σπάνια έχουν την ευκαιρία να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες ή να δημιουργούν τις δικές τους εμπειρίες μάθησης. Τα εκπαιδευτικά συστήματα του παρόντος αδυνατούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες αυτών των παιδιών. Δομικές ανισότητες, όπως φτώχεια και ρατσισμός, σε συνδυασμό με τις διαφορετικές απόψεις ως προς τα αγαθά της εκπαίδευσης, συνεχίζουν να συμβάλλουν στα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής των παιδιών των ρομ στα επίσημα σχολεία.

Εκπαίδευση - Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Οι εκπαιδευτικοί έχουν να παίξουν ένα κεντρικό ρόλο σε μια εκπαίδευση σε λογικές εκπαιδευτικές αρχές που λαμβάνει υπόψη την πολιτισμική ετερότητα της ελληνικής κοινωνίας και ενσωματώνει μια ευρωπαϊκή και οικονομική προοπτική. Αν δεν προετοιμασθούν κατάλληλα γι' αυτό το ρόλο διάφορες κοινωνικές ομάδες θα απογοητευθούν από το εκπαιδευτικό σύστημα, που αδυνατεί να ανταποκριθεί, στις ανάγκες τους και θα διευρυνθεί το χάσμα ανάμεσα στις ανάγκες της κοινωνίας και του σχολείου (Μάρκου 1996).

Ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών με στόχο να καταστήσει τους εκπαιδευτικούς ικανούς μέσα από την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων να παρεμβαίνουν και να βοηθούν τους τσιγγανόπαιδες και να μειώσουν τις προκαταλήψεις τους, θα πρέπει να περιλαμβάνει τη μελέτη της θεωρίας και της έρευνας αναφορικά με τη μείωση και τη διαμόρφωση των προκαταλήψεων και του ρατσισμού ανάμεσα στο σχολείο και την τσιγγάνικη κοινότητα. Ο Thomas (1984) αναφέρει ότι όσο περισσότερο μοιάζουν τα πρότυπα κοινωνικοποίησης του εκπαιδευτικού και των μαθητών του τόσο πιο αποτελεσματικός είναι ο εκπαιδευτικός στην τάξη του, αφού μπορεί να αντιμετωπίσει με επιτυχία θέματα που αφορούν στη μάθηση, τα κίνητρα και την ενίσχυση των μαθητών.

Σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση του σχολείου παίζει η αναγνώριση της γνώσης που το παιδί, έχει ήδη αποκτήσει στην κοινότητα του και η χρησιμοποίηση της τσιγγάνικης εμπειρίας, ως βάση για την εκπαιδευτική διαδικασία. Αυτό προϋποθέτει κατανόηση από τους εκπαιδευτικούς, για το τι συμβαίνει στον οικονομικό, εκπαιδευτικό τομέα, στις συνθήκες διαβίωσης στην τσιγγάνικη κοινότητα, τομείς οι οποίοι διαμορφώνουν και επηρεάζουν την προσωπικότητα του. Καθώς μια από τις βασικές αιτίες των προκαταλήψεων είναι η άγνοια, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να συμπεριληφθούν στα διδακτικά περιεχόμενα θεματικές ενότητες που να διαπραγματεύονται την ιστορία και την κουλτούρα των Τσιγγάνων. Ακόμα και οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι πολύ λίγα γνωρίζουν για την ιστορία τους και την καταγωγή τους.

Αναγνώριση - Κατανόηση - Σεβασμός είναι οι βασικές προϋποθέσεις για μια ουσιαστικά διαπολιτισμική εκπαιδευτική διαδικασία.

Η τσιγγάνικη κουλτούρα στο σχολείο κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις, σημαίνει ότι τα μη τσιγγανόπαιδα θα έρχονται σε επαφή με αυτήν σε ισότιμη βάση και αυτό είναι καθοριστικό για τη μείωση των προκαταλήψεων.

Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού για να πετύχει σε μια τάξη με τσιγγανόπαιδες

Η επιτυχία ενός εκπαιδευτικού εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό, από τις παιδαγωγικές του γνώσεις και ικανότητες. Πιο συγκεκριμένα τον εκπαιδευτικό των Τσιγγάνων μαθητών θα πρέπει να τον διακρίνει:

1. *Γνώση για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, δεξιότητες καθώς και τον τρόπο μάθησης της τσιγγάνικης κουλτούρας.* Πρώτα ο εκπαιδευτικός πρέπει να το πιστέψει και να αποδεχτεί τον πολιτισμό και την τσιγγάνικη κουλτούρα, όχι ως κατώτερη, αλλά ως διαφορετική, με το δικό της φυσικό τρόπο ζωής, με τα δικά τους προσόντα.
2. *Γνώση για τη φύση των προκαταλήψεων της φτώχειας και του ρατσισμού που «υφίστανται» και στρατηγικές για την αντιμετώπιση τους.* Οι δάσκαλοι διαμορφώνουν προσδοκίες για τα παιδιά των Τσιγγάνων με βάση τις δικές τους πεποιθήσεις και αντιλήψεις χωρίς τη γνώση ή έλλειψη γνώσης της τσιγγάνικης κοινωνίας. Επίσης παίρνουν ως δεδομένο ότι όλα τα παιδιά έχουν χώρο, χρόνο, ησυχία για μελέτη και τη στήριξη των γονιών τους στην εκτέλεση των εργασιών τους. Οι δάσκαλοι που δεν ξέρουν πως λειτουργεί μια τσιγγάνικη οικογένεια ως προς τη συνεργασία, το μοίρασμα ευθυνών, καθώς και το πως η φτώχεια επηρεάζει τη ζωή των Τσιγγανόπουλων συχνά δεν είναι σε θέση να καταλάβουν, γιατί ένα παιδί δεν μπορεί να ικανοποιήσει τα παραπάνω κριτήρια.
3. *Γνώση διδακτικής προσέγγισης χωρίς ανταγωνισμό, με πολύ συζήτηση μέσα σε συνεργατικό περιβάλλον,* η οποία δίνει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς και μαθητές να θέτουν ερωτήσεις και να αναζητούν απαντήσεις, βελτιώνοντας την ικανότητα της σκέψης.

4. *Γνώση δημιουργίας μικρών ομάδων. Παίξιμο ρόλων δημιουργικών δραματοποιήσεων και προσομοιώσεων* επειδή απαιτούν συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία και βοηθούν τα τσιγγανόπαιδα να παρουσιάσουν τις δικές τους ερμηνείες, για το πώς αισθάνονται.
5. *Ιδιαίτερη ευαισθησία στη χρήση της γλώσσας, και της ερμηνείας «εμείς-αυτοί»*, λόγω της λειτουργίας τους στην παραγωγή της αίσθησης της συλλογικής ευθύνης, υπερηφάνειας και ενοχής (Γκότοβος 1996). Οι δάσκαλοι δεν γνωρίζουν τα στοιχεία της δομής της γλώσσας των Τσιγγάνων. Έτσι συχνά δεν μπορούν να κατανοήσουν και να εμβαθύνουν τη δομή της σκέψης των τσιγγανοπαίδων μαθητών τους να καταλάβουν τη σύγκρουση μεταξύ των δύο γλωσσών και τους τύπους των λαθών που κάνουν τα παιδιά ως αποτέλεσμα αυτής της σύγκρουσης.

Χρήσιμο θα ήταν σε κάθε πρόταση να είχαμε απάντηση στην ερώτηση: « *Ναι, αλλά τι θα λέγανε οι Τσιγγάνοι γι' αυτό;* ». Έτσι, αντί για την ερώτηση: « *Τι μπορούμε να κάνουμε για τους Τσιγγάνους;* », που κινείται στη λογική της προσφοράς ευκαιριών στα παιδιά των Τσιγγάνων στα πλαίσια της επίσημης σχολικής εκπαίδευσης, θα μπορούσαμε να αναζητήσουμε εναλλακτικές προτάσεις μέσα από την ερώτηση « *Τι μπορούμε εμείς να μάθουμε από τους Τσιγγάνους;* » (Κοντογιώργος 1997).

Και η δικιά μου φωνή και κατάθεση που με οδήγησε στη σημερινή μας συνάντηση είναι:

...Ανατροπή τον συνηθισμένου πρίσματος μέσα από το οποίο βλέπουμε το αναλυτικό πρόγραμμα, τα σχολικά βιβλία και την πρακτική μας. Το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί των Τσιγγάνων μαθητών χρειάζονται γνώση του υλικού αξιοποίησης του πολιτισμού των Τσιγγάνων μαθητών το οποίο τους επιτρέπει να εκφραστούν, να δράσουν και να αποκτήσουν προσόντα, συλλειτουργώντας με τους συμμαθητές τους, μέσα σε συνεργατικό περιβάλλον, μικρών ομάδων, με ιδιαίτερη ευαισθησία στη χρήση της γλώσσας, έχοντας υπόψη πάντοτε το περήφανο καταστάλαγμα των Ρομ...

«ΜΠΟΡΕΙΣ ΝΑ ΜΕ ΠΑΣ ΟΠΟΥΔΗΠΟΤΕ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΕΓΩ ΘΑ ΒΡΩ ΤΡΟΠΟ ΝΑ ΖΗΣΩ»

Το «Τουμπερλέκι του Γρηγόρη». Βιωματικές εμπειρίες

(ο τίτλος είναι αφιερωμένος στο Γρηγόρη, διότι αυτός σήκωσε στις πλάτες του όλη την τσιγγάνικη σχολική κοινότητα)

Η απομόνωση θέτει τέρμα στην ενσωμάτωση. Ιδρύματα που θα υποβοηθήσουν στην ενσωμάτωση είναι τα σχολεία. Η μόρφωση είναι διαφώτιση και πολιτισμός. Η πολιτική ενσωμάτωσης των Τσιγγάνων του Καμαρίου Κορινθίας πήρε σάρκα και οστά, όταν εντάχτηκε στο πολύ αξιόλογο πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για την εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων, με χρονική διάρκεια τριών ετών. Συμμετείχαμε σ' όλα τα στάδια τα δύο πρώτα χρόνια με συνεχή διασύνδεση και προβληματισμό. Με τη βοήθεια του προσελκυστήκε στο σχολείο σημαντικός αριθμός τσιγγανοπαίδων.

Τα τσιγγανόπαιδα φοίτησαν κανονικά στις τάξεις όπου ηλικιακά ανήκαν. Η σκέψη αυτή επεκράτησε από την εμπειρία λειτουργίας των τμημάτων υποδοχής. Συνέβαινε το εξής: Μετά από ένα χρονικό διάστημα οι Τσιγγάνοι μετακινούνταν. Επομένως η τάξη με το δάσκαλο της έπρεπε να μετακινηθεί και αυτή για «κλεισμο». Με τον τρόπο αυτό δεν υπήρχε η αγωνία, ότι δεν θα λειτουργήσει καθόλου ένα τμήμα με δυσάρεστα επακόλουθα, εάν κάποιο χρονικό διάστημα απουσίαζαν οι τσιγγανόπαιδες. Οι εκπαιδευτικοί του σχολείου έτυχε να γνωρίζουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και έτσι «σοφοί» στην τσιγγάνικη κουλτούρα ένιωθαν πιο κοντά στους Τσιγγάνους.

Υπήρχε ανάμεσα τους ένα τσιγγανόπουλο ονομαζόμενο Γρηγόρης. Ο Γρηγόρης ήταν ένα συμπαθητικό παιδί, 9 χρονών περίπου, με καστανόμαυρα μάτια και πυκνά σγουρά μαλλιά. Ο χαρακτήρας του Γρηγόρη, έδωσε όλη την τσιγγάνικη «παιδική οικογένεια του σχολείου». Μέσα από το τουμπερλέκι, το οποίο έπαιζε πάρα πολύ ωραία, και ο ήχος του γέμιζε τους χώρους του σχολείου, έγινε αποδεκτός από τους συμμαθητές του και τους δασκάλους. Η προσπάθεια να καταξιωθεί ο Γρηγόρης στην κυρίαρχη οικογένεια των συμμαθητών του και των γονιών του Καμαρίου απέδωσε ένα εναλλακτικό τρόπο διδασκαλίας, με τη βοήθεια των πολύ καλών βιβλίων και των μουσικών οργάνων (αρμόνιο-μπουζούκι-τουμπερλέκι), που την τρίτη χρονιά του προγράμματος μας προμήθευσε το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Γνωρίζοντας το θέατρο (είμαι απόφοιτος της Δραματικής σχολής του Ωδείου Αθηνών), τους Τσιγγάνους να τους εκφράζει το τραγούδι και η μουσική, αλλά και τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας και μελέτης των ίδιων σχολικών βιβλίου του ΟΕΔΒ, με παράλληλη φοίτηση των μη Τσιγγάνων παιδιών στο σχολείο, να έχει τα γνωστά αποτελέσματα απομάκρυνσης των τσιγγανοπαίδων από τη σχολική μάθηση, συζητήσαμε να ακολουθήσουμε τη διαδικασία μάθησης μέσα από εξατομικευμένη διδασκαλία και εργασία.

Ο καθένας έχει τις δικές του μαθησιακές δυνατότητες. Κάνοντας χρήση ανάλογου υλικού, μπορούμε να του δώσουμε τη δυνατότητα να αποκτήσει τέτοια αυτογνωσία και αυτοεκτίμηση, προσωπική και διαπροσωπική, που να του ανοίγει δικούς του τρόπους και μεθόδους μάθησης.

Στην αρχή άρχισαν να διηγούνται δικές τους τοπικές ιστορίες και να τραγουδάνε δικά τους τραγούδια. Στη συνέχεια μια ομάδα μη Τσιγγάνων παιδιών κατέγραφαν αυτά. που ακούγαμε. Μια άλλη ομάδα επεξεργάζονταν τα κείμενα. Με τη δικιά μου βοήθεια καταγράφαμε μικρές καθημερινές προτάσεις των κειμένου σε σενάρια, για δραματοποίηση, με πολύ ενδιαφέρον απ' όλους διότι μάθαιναν οι «μεν» από τους «δε». Στη συνέχεια μέσα από τη διδακτική προσέγγιση του σχολείου και του αναλυτικού προγράμματος μάθαιναν να τις γράφουν και να τις διαβάζουν.

Η μαθησιακή αλλαγή ήταν μεγάλη. Το ενδιαφέρον τους επίσης έκδηλο, διότι άγγιζε το δικό τους κόσμο και όχι έναν άγνωστο κόσμο. Όλα άλλαξαν στο σχολείο. Τα τσιγγανόπαιδα έγιναν ένα με τα παιδιά του σχολείου, απόδειξη πως στις σχολικές εκδρομές πλήρωναν το εισιτήριο των τσιγγανοπαίδων για να συμμετέχουν κι αυτά. Ο Γρηγόρης αγαπήθηκε όσο κανένας άλλος. Ο νους μου γύρισε πίσω 20 χρόνια. Τότε που στην πατρίδα μου το Αιτωλικό Αιτωλοακαρνανίας, έκανα μάθημα φροντιστηριακό σε Τσιγγάνους, με τη Ν.Ε.Λ.Ε., χωρίς όμως τις γνώσεις και την ευαισθησία που πιστεύω πως έχω τώρα. Μπορώ όμως τώρα να καταλάβω πως νιώθουν, οι μεγάλοι πλέον, πρώτοι μου Τσιγγάνοι μαθητές της περιοχής μου, όταν με χαιρετούν κάθε χρόνο στο πανηγύρι του χωριού μου.

Η μόρφωση τους, βέβαια, ακολούθησε τα αργά βήματα που έχει χαράξει, η δικιά τους κλειστή κοινωνία, οι συνθήκες τους, οι παραδοσιακές τους αντιλήψεις.

Κάποια φορά που συνάντησα το Γρηγόρη ταξιδεύοντας με την οικογένεια μου στην εθνική οδό, ο ήχος της φωνής του όταν με χαιρέτησε φωνάζοντας μου «Δάσκαλε» -πάνω από την καρότσα του σκουριασμένου αγροτικού του πατέρα του- με έκανε να νιώσω ανατριχιαστικά -περισσότερο από κάθε άλλη φορά- την απεραντοσύνη της έννοιας «δάσκαλος».

Βιβλιογραφία

- Βασιλειάδου, Παυλή, Μ. & Κορρέ (1996).** «KON 3ANEL BUT, BUT CRDEL- AMA EM «KON CRDEL BUT, BUT 3AMEL».. Αθήνα: ΓΓΛΕ. 24-38.
- Γκότοβος, Α. (1996).** Ρατσισμός. Κοινωνικές, ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής. Αθήνα: ΓΓΛΕ. 109-110.
- Κοντογιώργος, Β. (1997).** Αναγνώριση της διαφοράς: Διαδικασίες κοινωνικοποίησης και εκπαίδευσης των παιδιών των Τσιγγάνων. Επιμορφωτικό υλικό του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Δράση 4- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών.
- Μάρκου, Γ. (1996).** Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση- Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Αθήνα: ΓΓΛΕ.
- Lee, K. W., Warren, W. G. (1991).** «Alternative education: Lessons from gypsy thought and practice". British Journal of Education Studies, V xxxix, No3. Ελεύθερη συνοπτική απόδοση: Κοντογιώργος Βασίλειος: Εναλλακτική εκπαίδευση: Μαθήματα από την τσιγγάνικη σκέψη και πρακτική.
- Piasere (1987).** School provision for gypsies and travellers. Liegeois.
- Thomas, K. (1984).** Intercultural relations in the classroom. In M. Craft (ed.), Education and cultural pluralism. London: Falmer Press. 57-77.